

Nr 17

Försvarsutskottets betänkande med anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:88 angående försvarsforskningens framtida organisation m. m.

I propositionen 1973:88 har Kungl. Maj:t (försvarsdepartementet) föreslagit riksdagen att

1. godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för organisation m. m. av den ej objektbundna försvarsforskningen,
2. besluta att militärpsykologiska institutet och försvarsmedicinska forskningsdelegationen skall upphöra vid utgången av juni 1974,
3. bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövs för att genomföra förslagen.

Försvarsforskningens nuvarande organisation

Försvarsforskningen har byggts upp successivt, efter hand som det framträtt behov av specifikt försvarsorienterad forskning. En rad olika försvarsforskningsenheter som hade tillkommit under 1930- och 1940-talen samlades år 1945 under en gemensam ledning och bildade försvarets forskningsanstalt. Då fanns redan flygtekniska försöksanstalten, som inrättades år 1940. Sedermera har ytterligare forskningsorgan tillkommit och i det följande redovisas — förutom de nu nämnda — fortifikationsförvaltningens forskningsbyrå, militärpsykologiska institutet, försvarsmedicinska forskningsdelegationen och vissa andra organ.

Försvarets forskningsanstalt

Det åligger forskningsanstalten att bedriva forskning för försvarsändamål, främst inom de naturvetenskapliga, tekniskt-vetenskapliga och medicinska forskningsgrenarna i den mån sådan forskning inte ankommer på andra myndigheter och institutioner. Verksamheten vid anstalten är främst inriktad på tillämpningar inom området konventionella vapensystem med tillhörande spanings-, styrnings- och sambandsteknik samt på skydd mot kärnstridsmedel, biologiska och kemiska stridsmedel (ABC-stridsmedel). En del av verksamheten utgörs av kunskapsuppbyggande forskning inom olika tillämpade vetenskaper och teknologier med sikte på framtida tillämpningar inom totalförsvaret.

Forskningsanstalten leds av en styrelse. Ledamöter av denna är chefen för anstalten, som är styrelsens ordförande, och högst åtta andra ledamöter som Kungl. Maj:t utser särskilt. Chef för anstalten är en generaldirektör.

Verksamheten vid forskningsanstalten är fördelad på fyra avdelningar och två byråer. Avdelning 1 forskar huvudsakligen inom kemi, medicin och biologi. Avdelning 2 bedriver företrädesvis fysikalisk forskning som har anknytning till optik, detonik samt styr- och reglerteknik. Avdelning 3 forskar främst inom teleteknik och elektronik. Avdelning 4 bedriver forskning inom fysik och kemi, främst med anknytning till verkningar av och skydd mot kärnladdningar samt avseende materialfrågor. Vidare finns en planeringsbyrå, i vars uppgifter ingår operations- och systemanalys samt forskning och metodutveckling som hänger samman därmed. Planeringsbyrån håller också samman forskningsplaneringen samt kontakt- och informationsverksamheten. Slutligen finns en administrativ byrå vid anstalten.

Forskningsanstalten, som f. n. har 1 547 anställda, har så gott som hela sin verksamhet förlagd till Stockholmsområdet. Anstalten disponerar lokaler dels inom kvarteret Garnisonen i nära anslutning till de centrala staber och förvaltningar som anstalten samarbetar med, dels i Ursvik norr om Stockholm (avdelning 1 och delar av avdelning 4), dels i Grindsjön sydost om Stockholm (delar av avdelning 2). Därutöver förfogar anstalten över ett antal försöksstationer som har byggts upp där särskilda krav på områdets karaktär har förelegat, exempelvis för antennprovningar, hydroakustik m. m. På särskilt uppdrag av Kungl. Maj:t driver anstalten utanför Hagfors en seismologisk multipelstation för detektionsseismologisk forskning och internationellt datautbyte.

Flygtekniska försöksanstalten

Det ankommer på flygtekniska försöksanstalten att främja utvecklingen av flygtekniken inom landet och mot ersättning bedriva flygteknisk forsknings- och försöksverksamhet. Verksamheten har sin tyngdpunkt förlagd dels till aerodynamisk forsknings- och provningsverksamhet avseende utformningen av lyftande och kontrollerande element i flygplan och robotar, dels till hållfasthetsteknisk forsknings- och provningsverksamhet som främst avser s. k. höghållfasta lättkonstruktioner. Som stöd för nämnda verksamheter gör anstalten även betydande insatser inom angränsande mättekniska områden.

Flygtekniska försöksanstalten leds av en styrelse. Ledamöter av denna är chefen för anstalten, som är styrelsens ordförande, och sex andra ledamöter som Kungl. Maj:t utser särskilt. Chef för anstalten är en generaldirektör.

Försöksanstalten är organiserad på ett kansli och fyra avdelningar, nämligen aerodynamiska avdelningen, hållfasthetsavdelningen, mättekniska avdelningen och driftavdelningen. Anstalten har f. n. omkring 250 anställda och är i sin helhet lokaliserad till Bromma.

Fortifikationsförvaltningens forskningsbyrå

Forskningsbyrån har utvecklats ur den forskningssektion som inrättades inom dåvarande befästningsbyrån vid förvaltningens tillkomst år 1948. Byrån är direkt underställd generaldirektören och bedriver främst byggnadsteknisk forskning som skall ge underlag för projekterings- och konstruktionsverksamheten vid förvaltningens befästningsavdelning.

Forskningsbyrån har f. n. 32 anställda. Den ligger liksom fortifikationsförvaltningen i övrigt i Stockholm och har en försöksplats i Rosersberg.

Militärpsykologiska institutet

Militärpsykologiska institutet inrättades år 1955 genom en sammanläggning av verksamhet som tidigare bedrevs försvarsgrensvis. Institutet leder under överbefälhavaren den militärpsykologiska verksamheten inom krigsmakten och bedriver den forskning och tillämpningsverksamhet som hör till detta område. Verksamheten är till en del direkt inriktad på tillämpningar inom den psykologiska urvals- och prövningsverksamheten inom krigsmakten. Institutet bedriver vidare viss bioteknologisk forskning i anknytning till utformningen av vapen och annan krigsmateriel. Institutet utför också vissa sociologiska undersökningar bland försvarets personal.

Chef för militärpsykologiska institutet är en militäröverpsykolog.

Institutet är organiserat på fyra avdelningar, en administrativ, en allmän, en prövnings- och en psykoteknologisk avdelning.

Institutet har f. n. 32 fast och ett 20-tal tillfälligt anställda. Det är lokaliserat till Stockholm men skall enligt beslut av riksdagen (prop. 1971:29, InU 1971:15, rskr 1971:196) flyttas till Karlstad år 1976.

Försvarsmedicinsk forskning

Försvarets forskningsanstalt bedriver viss forskning av medicinsk och biologisk karaktär, främst med anknytning till skyddet mot ABC-stridsmedel. Nuvarande organisation för den försvarsmedicinska forskningen utanför forskningsanstalten tillkom år 1963, bl. a. på grundval av förslag från försvarsmedicinska forskningsutredningen. Enligt 1963 års organisation är ansvaret för planering, samordning och finansiering av denna försvarsmedicinska forskning delat mellan två organ, nämligen försvarsmedicinska forskningsdelegationen, som lyder under försvarsdepartementet, och försvarsmedicinska sektionen inom statens medicinska forskningsråd, som lyder under utbildningsdepartementet.

Försvarsmedicinska forskningsdelegationen har till uppgift att planera, samordna och finansiera den tillämpade försvarsmedicinska forskningen. I delegationen ingår generalläkaren, civilförsvarsöverläkaren samt företrädare för överbefälhavaren, socialstyrelsen, försvarets forskningsanstalt och den allmänmedicinska forsk-

ningen.

Delegationen stöder försvarsmedicinsk forskning dels i form av projektanslag till forskare och forskargrupper vid universitet och högskolor m. m., dels i form av anslag till fyra forskargrupper som är knutna till staber och förvaltningsmyndigheter inom krigsmakten. Sistnämnda grupper är armémedicinska forskargruppen i Stockholm, navalmedicinska forskargruppen vid marinens dykerikontor i Stockholm, flygmedicinska institutionen vid försvarets materielverks försökscentral i Malmslätt samt militärmedicinska undersökningscentralen i Stockholm som lyder under försvarets sjukvårdsstyrelse. Delegationen finansierar ett 25-tal arvodes-tjänster vid de nämnda grupperna inom försvaret och ett 30-tal tjänster vid andra forskargrupper, huvudsakligen vid universitet och högskolor.

Statens medicinska forskningsråd förfogar över ett särskilt anslag till försvarsmedicinsk grundforskning som redovisas under åttonde huvudtiteln. Anslaget fördelas genom rådets försvarsmedicinska sektion.

I sektionen ingår bl. a. generalläkaren samt företrädare för civilförsvarsstyrelsen, försvarets forskningsanstalt, försvarsmedicinska forskningsdelegationen samt för rådets allmänmedicinska sektion. Forskningsrådets försvarsmedicinska sektion och försvarsmedicinska forskningsdelegationen har ett gemensamt arbetsutskott för beredning av samarbets- och samordningsfrågor.

Statens medicinska forskningsråd stöder försvarsmedicinsk grundforskning främst inom områdena flyg- och navalmedicin, toxikologi, bakteriologisk bioteknik, chock- och brännskadeforskning samt experimentell psykologi. Inom dessa områden har rådet inrättat fasta forskargrupper med sammanlagt ett 40-tal anställda. Därutöver finansierar forskningsrådet genom projektanslag forskning vid olika universitets- och högskoleinstitutioner m. m.

Förutom den försvarsmedicinska forskning som bedrivs med stöd från rådet och delegationen samt vid försvarets forskningsanstalt svarar statens bakteriologiska laboratorium för tillämpad forskning kring skydd och beredskap mot epidemier, bl. a. med anknytning till skydd mot B-stridsmedel. För verksamheten finns vid laboratoriet, som lyder under socialdepartementet, inrättade två enheter med sammanlagt tio tjänster.

Övrig forskning

Viss forskning bedrivs – ehuru i mindre omfattning – av beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, försvarets brevskola och med stöd av militärhistoriska forskningsdelegationen. Beredskapsnämnden bedriver och stöder viss forskningsverksamhet med anknytning till problem inom opinionsbildning och -mätning samt masskommunikation och propagandaanalys. Brevskolan utvecklar och framställer utbildningshjälpmedel för försvaret och bedriver i samband därmed tillämpad forskning inom det utbildningsteknologiska området. Militärhistorisk forskning bedrivs vid

militärhistoriska avdelningen vid militärhögskolan i Stockholm och vid universitet och högskolor.

På uppdrag av försvarets forskningsanstalt bedriver utrikespolitiska institutet viss säkerhetspolitisk forskning för totalförsvaret. En från försvarssektorn helt fristående freds- och konfliktforskning bedrivs vid SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute).

Propositionen

Försvarsforskningens inriktning, ledning, organisation, samordning och ansvarsförhållanden har setts över av 1969 års försvarsforskningsutredning, som successivt har redovisat resultaten av sitt arbete. I juni 1970 avlämnades ett principbetänkande (SOU 1970:54) och en rapport (Ds Fö 1970:10) av en expertgrupp som innehåller synpunkter på dimensionerande faktorer för flygteknisk forskning och utveckling. Ett andra betänkande, som avgavs i december 1971, innehöll förslag om försvarsforskningens ledning (Ds Fö 1971:5). Slutbetänkandet (SOU 1972:8), som behandlade organisationen i övrigt, förelåg i oktober 1972.

På uppdrag av utredningen har försvarets rationaliseringsinstitut utarbetat huvuddragen i ett ekonomiskt redovisningssystem för försvarsforskningsorganisationen samt biträtt utredningen med vissa organisationsfrågor. Uppdraget har redovisats i en rapport (Ds Fö 1971:6) med synpunkter på ekonomisk redovisning m. m. i en ny försvarsforskningsorganisation. I en senare rapport (Ds Fö 1972:3), som också är utarbetad på utredningens uppdrag, har institutet redovisat behovet av stödfunktioner inom försvarsforskningsorganisationen.

Allmänna förutsättningar

Försvarsforskning innefattar all den riktade grundforskning (kunskapsuppbyggande forskning) och tillämpade forskning som bedrivs för totalförvarsändamål. Tillämpad forskning kan därvid ingå som ett led i det s. k. objektbundna forsknings- och utvecklingsarbetet. Sådan objektbunden verksamhet, främst av teknisk-naturvetenskaplig karaktär, svarar volym- och kostnadsmässigt för huvuddelen av forsknings- och utvecklingsinsatserna för försvarsändamål.

Det ankommer på överbefälhavaren att i samråd med försvarets forskningsanstalt och andra berörda myndigheter planlägga den huvudsakliga inriktningen av forskningen vid krigsmakten. Försvarsforskningens inriktning och organisation måste emellertid bedömas med hänsyn till den totala aktivitet som behövs för den successiva utvecklingen av vårt totalförsvär. Syftet med försvarsforskningsutredningens arbete har närmast varit att åstadkomma en lämplig uppgifts- och ansvarsfördelning mellan olika försvarsmyndigheter och forskningsorgan samt en samordning av verksamheten som medför att största effekt kan vinnas ur tillgängliga resurser inom och utom försvaret.

Behovet att effektivt utnyttja samhällets forskningsresurser gäller hela

den statliga sektorn.

Försvarsforskningsutredningen har vid utarbetandet av sina förslag beaktat det planerings- och budgeteringssystem som numera tillämpas inom försvarsdepartementets verksamhetsområde. Propositionen innehåller (s. 4–6) en redogörelse för systemets utformning i stort. Försvarsforskningens plats i systemet skall här i korthet beröras.

Verksamheten inom det militära försvaret indelas i produktionsområden, i vilka verksamhet av likartad karaktär förs samman. Huvudproduktionsområdena för det militära försvaret är följande.

1. Ledning och förbandsverksamhet
2. Materielanskaffning
3. Anskaffning av anläggningar m. m.
4. Forskning och utveckling.

Huvudproduktionsområdet Forskning och utveckling indelas i följande delproduktionsområden.

- 4.1 Tillämpad, objektbunden forskning, utveckling och försök
- 4.2 Tillämpad, ej objektbunden forskning
- 4.3 Kunskapsuppbyggande forskning.

Underindelningen av huvudproduktionsområdet Forskning och utveckling i delproduktionsområden har flera beröringspunkter med den indelning av forsknings- och utvecklingsverksamheten i grundforskning, tillämpad forskning och utvecklingsarbete som förekommer i nationell och internationell forskningsstatistik. Den ej objektbundna forskningen (delproduktionsområdena 4.2 och 4.3) kan sägas ha en mer långsiktig syftning genom att den bl. a. skall tillhandahålla en del av det tekniskt-vetenskapliga beslutsunderlaget för framtida objektbunden utvecklingsverksamhet (delproduktionsområdet 4.1).

Under huvudproduktionsområdet Forskning och utveckling redovisas för budgetåret 1972/73 forsknings- och utvecklingsinsatser för försvarsändamål om sammanlagt ca 600 milj. kr. Härav avser nära fyra femtedelar objektbunden forskning och utveckling (delproduktionsområde 4.1) med direkt anknytning till försvarets materielanskaffning. Den objektbundna forskningen och utvecklingen utförs huvudsakligen inom industrin på beställning av försvarets materielverk. Kostnaderna redovisas företrädesvis under de försvarsgrensvisa huvudprogrammen. För huvuddelen av den objektbundna forskningen och utvecklingen är sålunda försvarsgrenscheferna programmyndigheter och materielverket produktionsmyndighet.

Principbetänkandet, som avlämnades i juli 1970, innehöll förslag med olika alternativ rörande försvarsforskningens organisation i stort. Vid ärendets beredning i försvarsdepartementet fann man det nödvändigt att begränsa ambitionsnivån såvitt gäller organisatoriska förändringar. Bl. a. saknades ännu förutsättningar för mera långtgående organisatoriska åtgärder för forskningssamordning mellan samhällets olika sektorer. Inriktningen av utredningens fortsatta arbete angavs i tilläggsdirektiv, som meddelades i april 1971 och som bl. a. försökte dra en gräns mellan försvarsforskning och försvarsplanering.

Genom beslut den 30 juni 1971 uppdrog Kungl. Maj:t åt försvarsforskningsutredningen att i samband med utredningsarbetet även pröva frågan om den framtida lokaliseringen av försvarets forskningsanstalt. Samråd skulle därvid ske med delegationen för lokalisering av statlig verksamhet.

Ledningsorgan

Försvarsforskningsutredningen lade i sitt principbetänkande fram alternativa förslag till organisation av försvarsforskningen. Utredningen förordade en lösning där program- och produktionsansvaret för den ej objektbundna forskningen delades mellan olika myndigheter. Enligt förslaget skulle inrättas en styrelse för försvarsforskning som programmyndighet, medan produktionsansvaret skulle ligga på de forskande enheterna. För arbetet med att ta fram visst underlag till perspektivplaneringen skulle skapas en särskild serviceenhet.

I de tilläggsdirektiv som meddelades anförde departementschefen bl. a. att ett särskilt organ som motsvarade den av utredningen föreslagna styrelsen för försvarsforskning borde inrättas för att leda och samordna den försvarsinriktade forskningen. Den av utredningen föreslagna detaljorganisationen har emellertid på denna punkt utsatts för hård kritik vid remissbehandlingen. Enligt flertalet remissinstanser innebär förslaget att kontaktvägarna mellan forskningsenheter och avnämare förlängs och att de administrativa kostnaderna ökar utan att motsvarande fördelar uppnås.

Departementschefen konstaterar att utredningen enligt hans mening inte på ett övertygande sätt kunnat visa att några fördelar totalt sett uppnås genom att en särskild styrelse för försvarsforskning inrättas. Kraven på försvarets forskningsorganisation bör kunna tillgodoses inom ramen för en myndighet. Han förordar därför att programansvaret för i princip all ej objektbunden försvarsforskning och produktionsansvaret för huvuddelen av denna forskning hålls samman inom en myndighet, försvarets forskningsanstalt.

Ansvars- och uppgiftsfördelning

Försvarsforskningsutredningens förslag innebar att ansvaret för att genomföra den verksamhet som nu bedrivs av försvarets forskningsanstalt, militärpsykologiska institutet, militärmedicinska undersökningscentralen, armé- och navalmedicinska forskargrupperna, flygmedicinska institutionen och flygtekniska försöksanstalten skulle övertas av fyra fristående forskningsinstitut. Motsvarande ansvar för den fortifikatoriska forskningen borde enligt utredningen ligga kvar på fortifikationsförvaltningen. Program- och produktionsansvaret skulle ligga på styrelsen för försvarsforskning, som också ansågs böra få sådant ansvar för den militärhistoriska forskning som f. n. finansieras genom militärhistoriska forskningsdelegationen och för viss kunskapsuppbyggande forskning för det psykologiska försvaret.

Departementschefen har, som framgår av det föregående, förordat att programansvaret för i princip all ej objektbunden försvarsforskning skall hållas samman inom en myndighet, försvarets forskningsanstalt, som också skall ha produktionsansvar för huvuddelen av denna forskning. Som en följd härav bör militärpsykologiska institutet, militärmedicinska

undersökningscentralen, armé- och navalmedicinska forskargrupperna och flygmedicinska institutionen inordnas i försvarets forskningsanstalt. Program- och produktionsansvaret för den ej objektbundna forskning som bedrivs vid dessa forskningsorgan övertas i samband därmed av forskningsanstalten, som också föreslås överta program- och produktionsansvaret för övrig försvarsmedicinsk forskning som finansieras genom försvarsmedicinska forskningsdelegationen. Militärpsykologiska institutet och försvarsmedicinska forskningsdelegationen upphör därvid som självständiga myndigheter.

Flygtekniska försöksanstaltens verksamhet för försvaret består till övervägande del av objektbunden forskning och utveckling. Materielverket har produktionsansvar för denna forskning, medan programansvaret utövas av chefen för flygvapnet. Programansvaret för den ej objektbundna flygtekniska försvarsforskningen bör enligt departementschefen övertas av försvarets forskningsanstalt. Produktionsansvaret bör fortfarande ligga hos försvarets materielverk. Motsvarande anses böra gälla ej objektbunden försvarsteknisk forskning inom områdena robotteknik, skeppsteknik och fordonsteknik.

Departementschefen förordar vidare att programansvaret för den ej objektbundna fortifikatoriska forskningen övertas av forskningsanstalten. Produktionsansvaret för denna verksamhet anser han bör ligga kvar hos fortifikationsförvaltningen.

Den militärhistoriska forskning som bedrivs vid militärhögskolan, delvis med stöd av militärhistoriska forskningsdelegationen, syftar främst till att ge underlag för utbildningen vid högskolan. Forskning om krigsföretag m. m. under äldre tid som bedrivs med stöd av delegationen kan dessutom betraktas som en kulturaktivitet. Enligt departementschefen bör försvarets forskningsanstalt inte tilldelas program- eller produktionsansvar för denna forskning. Den övriga forskning av samhällsvetenskaplig karaktär som bedrivs eller kan komma att bedrivas vid militärhögskolan bör — anser departementschefen — ses i samband med aktuella säkerhetspolitiska studier och samhällsstudier.

Långsiktig, kunskapsuppbyggande forskning i metodfrågor för det psykologiska försvarets behov skall inte heller i fortsättningen ligga på beredskapsnämnden för psykologiskt försvar. Program- och produktionsansvar för denna verksamhet bör enligt departementschefen ligga på försvarets forskningsanstalt. Beredskapsnämnden bör alltså ha ansvaret för de forsknings- och undersökningsprojekt som följer av nämndens instruktionsenliga uppgifter rörande krigsplanläggning och studier av svensk opinionsutveckling m. m.

Den utbildningsteknologiska forskningen vid försvarets brevskola bedrivs i samband med att brevskolan utvecklar och framställer utbildningshjälpmedel för försvaret och har i allt väsentligt karaktär av objektbunden forskning. Program- och produktionsansvaret för denna verksamhet bör därför ligga kvar på brevskolan.

Försvarets forskningsanstalts organisation

I propositionen läggs inte fram något detaljerat förslag beträffande forskningsanstaltens framtida organisation. Departementschefens förslag får i stället ses som principer för utformningen av anstaltens organisation. Detaljutformningen av organisationen avses ske efter förslag av forskningsanstalten i samråd med försvarets rationaliseringsinstitut.

Ledningen av forskningsanstalten bör enligt departementschefen utövas av en styrelse och under denna av en verkschef. Bortsett från verkschefen bör det inte finnas några självskrivna ledamöter i styrelsen. Vissa centrala myndigheter inom totalförsvaret bör dock vara företrädde. Vidare bör forskningsanstalten genom styrelsen tillföras sakkunskap från olika vetenskapsområden, bl. a. för att underlätta samordningen med forskning utanför försvaret. Verkschefen förutsätts vara styrelsens ordförande. Det ankommer på Kungl. Maj:t att besluta om styrelsens sammansättning.

Det kommer att finnas behov av vissa gemensamma organ för planering och administration. Departementschefen förordar att forskningsanstaltens gemensamma funktioner för planering och administration samlas i ett centralt kansli. För att bereda verksledningens ställningstaganden i frågor som rör forskningsprogrammets inriktning och resursernas utveckling på lång sikt bör finnas en mindre enhet. Beredning av anslagsframställningar och sammanställning av förslag till programplaner bör ligga på en annan enhet. Denna bör även bereda frågor som rör forskningsanstaltens interna produktionsplanering. Det centrala kansliet bör också innehålla de administrativa funktioner m. m. som är gemensamma för forskningsanstalten. Enheter bör finnas för handläggning av personal- och utbildningsärenden, ekonomi- och inköpsärenden och allmänt administrativa ärenden. Vidare bör resurser finnas för central kontakt- och informationsverksamhet samt viss service.

Strävan bör vara att hålla antalet tjänster för det centrala kansliet lågt. Personalbehovet för kansliet kan enligt departementschefen tillgodoses genom att tjänster vid nuvarande administrativa byrån och planeringsbyrån vid forskningsanstalten fördelas om.

Forskningsanstaltens styrelse bör kunna inrätta de expertnämnder som den anser erforderliga. Särskilt bör beaktas att utomstående expertis kan knytas till anstalten med uppgift att verka för att forskningsorgan inom och utanför försvaret utvecklas och utnyttjas samordnat med hänsyn både till försvarets och andra samhällssektors behov.

I likhet med utredningen anser departementschefen att en organisation med forskningsutförande enheter som är uppbyggd i första hand efter tillämpningsområden främjar forskningens målinriktning, bl. a. genom att den ger enkla kontakt- och beslutsvägar både inom forskningsorganisationen och mellan denna och avnämarna. En sådan organisation ger också goda förutsättningar att vidmakthålla ett högt fackkunnande för tillämpad forskning inom områden som är centrala för försvaret även med de krav på personalbesparingar som finns inom

försvarets område. Departementschefen förordar att forskningsverksamheten vid forskningsanstalten organiseras på fem huvudenheter med i huvudsak följande ansvarsområden.

H u v u d e n h e t 1 svarar för forskning inom tillämpningsområdet planerings- och utredningsmetodik för totalförsvaret, vilket område bl. a. innefattar viss samhällsvetenskaplig forskning. Huvudenheten bör vidare svara för samordning på central nivå av forskningsanstaltens medverkan i studier och utredningar vid myndigheter inom totalförsvaret. Det bör också ankomma på huvudenheten att tillhandahålla personal för den operationsanalytiska verksamheten inom totalförsvaret.

H u v u d e n h e t 2 svarar för forskning främst inom tillämpningsområdet för konventionella vapensystem, deras verkan och skydd mot denna samt vissa frågor som rör verkan av kärnvapen. Huvudenhetens vetenskapliga inriktning berör främst områden av fysiken och kemin.

H u v u d e n h e t 3 svarar för forskning främst inom tillämpningsområdet för teknisk informationsbehandling. Huvudenhetens vetenskapliga inriktning berör främst områden av fysiken, huvudsakligen med anknytning till elektromagnetiska och akustiska vågor och därmed sammanhängande tekniker.

H u v u d e n h e t 4 svarar för forskning främst inom tillämpningsområdet människan som objekt för vapenverkan med tyngdpunkt på skyddet mot ABC-stridsmedel. Huvudenhetens vetenskapliga inriktning berör främst områden inom kemin, biologin och medicinen.

H u v u d e n h e t 5 svarar för forskning främst kring människans betingelser i totalförsvaret. Huvudenhetens vetenskapliga inriktning berör främst områden inom medicinen samt inom beteendevetenskaper som pedagogik, psykologi och sociologi. Huvudenheten bör kunna ha viss expertis placerad till tjänstgöring bl. a. vid andra huvudenheter inom anstalten. Den bör organiseras på en ledningsenhet, en försvarspsykologisk enhet, en enhet för armé- och allmän försvarsmedicin, en enhet för navalmedicin och en enhet för flygmedicin.

Departementschefen beräknar att huvudenheterna kommer att omfatta följande antal anställda, nämligen huvudenhet 1 ca 120, huvudenhet 2 ca 550, huvudenhet 3 ca 400, huvudenhet 4 ca 250 och huvudenhet 5 ca 100. Därtill kommer ca 150 anställda i funktioner för planering och administration samt vissa stödfunktioner som är gemensamma för nuvarande försvarets forskningsanstalt.

Samordning med annan forskning

Förslaget till ny organisation för forskningsanstalten är i första hand utformat med utgångspunkt i totalförsvarets efterfrågan på forskningskapacitet. Det är emellertid en viktig uppgift för forskningsanstalten att verka för en samordnad utveckling och ett samordnat utnyttjande av forskningsorgan inom och utanför försvaret med hänsyn till både försvarets och andra samhällssektors behov. Den lämpligaste formen härför är enligt försvarsforskningsutredningen att delar av försvarsforsk-

ningsprogrammet läggs ut på forskningsorgan utanför försvaret som större, sammanhållna forskningsuppdrag med inplanerad, flerårig löptid samt att försvarets forskningsorgan på motsvarande sätt åtar sig forskning för uppdragsgivare utanför försvaret. Därutöver bör försvarets forskningsorgan enligt utredningen kunna åta sig mer kortfristiga forskningsuppdrag. Departementschefen delar utredningens uppfattning.

Finansiering

Inom försvarets planerings- och programbudgetsystem indelas verksamheten genom program och delprogram i bestämda, avgränsbara resursavvägningsområden. I likhet med utredningen anser departementschefen att ett nytt delprogram med benämningen Gemensam försvarsforskning bör skapas inom huvudprogrammet Gemensamma myndigheter och funktioner. Delprogrammet kommer i allt väsentligt att ha samma omfattning som avvägningsprogrammet Allmän försvarsforskning. Delprogrammet Gemensam försvarsforskning bör enligt departementschefen delas upp i följande programelement, nämligen ett för den fortifikatoriska forskning som fortifikationsförvaltningen har produktionsansvar för, ett för den flygtekniska och övriga försvarstekniska forskning som försvarets materielverk har produktionsansvar för samt ett mindre antal programelement för den forskning som forskningsanstalten har produktionsansvar för.

Ett förslagsanslag med samma namn som delprogrammet förs upp på riksstatens driftbudget, varvid anslagen Försvarets forskningsanstalt, Militärpsykologiska institutet och Försvarsmedicinska forskningsdelegationen kan utgå. Det nya anslaget bör innehålla medel för all ej objektbunden försvarsforskning, alltså även den forskning av detta slag som fortifikationsförvaltningen och försvarets materielverk har produktionsansvar för. Anslaget bör innehålla ett primäruppdrag till vardera fortifikationsförvaltningen, försvarets materielverk och försvarets forskningsanstalt. Det ankommer på Kungl. Maj:t att meddela närmare bestämmelser om formerna för finansiering och redovisning av verksamheten inom delprogrammet och av betald uppdragsverksamhet vid berörda forskningsorgan för beställare inom och utanför totalförsvaret.

F. n. anvisas utanför utgiftsramarna för det militära försvaret och civilförsvaret ett anslag till flygtekniska försöksanstalten för grundläggande flygteknisk forskning av allmän karaktär. Anslaget avses främst för att täcka försöksanstaltens kostnader i samband med dess uppgifter som centralt organ inom landet för flygteknisk forskning och provning. Anslaget bör enligt departementschefen inte föras över till Gemensam försvarsforskning.

Försvarets forskningsanstalt bör liksom nu ha att följa överbefälhavarens direktiv, när anstalten gör upp förslag till programplan och anslagsframställning för delprogrammet Gemensam försvarsforskning. Även om myndigheter inom det militära försvaret förblir de dominerande avnämarna för verksamheten inom delprogrammet, kommer detta liksom

f. n. att omfatta också viss forskning för andra delar av totalförsvaret. Överbefälhavaren bör därför utfärda sina direktiv i samråd med myndigheter som har ansvar för perspektivplanering inom övriga delar av totalförsvaret.

Forskningsanstaltens lokalisering

I propositionen 1973:55 har Kungl. Maj:t lagt fram förslag angående omlokalisering av viss statlig verksamhet. Beträffande försvarets forskningsanstalt innebär förslagen i propositionen att huvudenhet 3 bör förläggas till Linköping och huvudenhet 4 till Umeå. Huvudenheterna 1 och 2 bör ligga kvar i Stockholmsområdet. Lokaliseringen inom Stockholmsområdet av de kvarvarande enheterna kommer att bli föremål för särskilda överväganden.

Enligt tidigare riksdagsbeslut (prop. 1971:29, InU 1971:15, rskr 1971:196) skall militärpsykologiska institutet förläggas till Karlstad. Detta innebär att ledningsenheten och den försvarspsykologiska enheten vid huvudenhet 5 kommer att ligga i Karlstad. Av huvudenhet 5 bör slutligen enheterna för armé- och allmän försvarsmedicin samt navalmedicin ligga kvar i Stockholmsområdet och enheten för flygmedicin i Linköping.

Omorganisationens genomförande

Genomförandet av forskningsanstaltens omorganisation beräknas ta jämförelsevis lång tid. Forskningsanstaltens styrelse bör tillsättas så att den kan börja sin verksamhet den 1 juli 1973. Militärpsykologiska institutet, militärmedicinska undersökningscentralen, armé- och navalmedicinska forskargrupperna, flygmedicinska institutionen och försvarsmedicinska forskningsdelegationen bör inordnas i försvarets forskningsanstalt den 1 juli 1974, varvid militärpsykologiska institutet och försvarsmedicinska forskningsdelegationen kan utgå ur organisationen som självständiga myndigheter. Anslaget Gemensam försvarsforskning bör första gången föras upp på riksstaten budgetåret 1974/75.

Omorganisationen bör i huvudsak vara genomförd den 1 juli 1975. För enheter som skall omlokaliseras kan man dock med hänsyn till ekonomiska och personella förhållanden behöva överväga att uppskjuta vissa organisationsändringar till tidpunkten för omlokaliseringen. Departementschefen avser att återkomma med förslag till åtgärder för att genomföra omorganisationen i samband med prövningen av de årliga anslagsframställningarna.

Departementschefen har för avsikt att senare föreslå Kungl. Maj:t att försvarets teletekniska laboratoriums organisationstillhörighet och lokalisering skall utredas av forskningsanstalten i samråd med försvarets materielverk.

Utskottet

I Sverige satsades år 1970 ca 2 500 milj. kr. på forskning och utvecklingsarbete. Av detta belopp beräknas staten ha svarat för drygt hälften eller ca 1 400 milj. kr. Omkring 3,6 % av utgifterna i den statliga driftbudgeten under budgetåret 1970/71 avsåg forskning och utvecklingsarbete.

Uppgifterna är hämtade ur en granskningspromemoria (nr 8/1972), som har utarbetats inom riksdagens revisorers kansli. Med hänsyn till att en så betydande andel av statens utgifter går till forskning och utvecklingsarbete har revisorerna ansett sig böra se närmare på utbytet av de statliga finansiella bidragen till forskningsverksamhet och den fortlöpande bevakningen av forskningsmedlens användning. Rapporten, som innehåller vissa synpunkter och förslag, har varit föremål för remissbehandling och remissutfallet granskas f. n. inom revisorernas kansli.

Av medlen till forskning som 1970/71 anvisades över statsbudgeten tog försvarsforskningen i anspråk ca 385 milj. kr. eller ca 27 %. Försvarsforskningen har successivt ökat i omfattning och behovet att effektivt utnyttja samhällets forskningsresurser gäller också försvarssektorn. En översyn av försvarsforskningens inriktning, ledning, organisation, samordning och ansvarsförhållanden har verkställts av 1969 års försvarsforskningsutredning, vars överväganden ligger till grund för propositionen 1973:88.

Departementschefens förslag, som på vissa punkter avviker från vad försvarsforskningsutredningen kommit fram till, innebär att försvarets forskningsanstalt i den nya organisationen får ett ökat ansvar för den ej objektbundna försvarsforskningen. Omorganisationen berör främst forskningsanstalten, militärpsykologiska institutet och vissa specialmedicinska forskargrupper som f. n. delvis finansieras av försvarsmedicinska forskningsdelegationen. Även delegationen berörs av omorganisationen. En i förhållande till forskningsanstalten mera fristående ställning intar däremot i förslaget — liksom nu — flygteknisk forskning, fortifikatorisk forskning, militärhistorisk forskning samt viss psykologisk och utbildningsteknologisk forskning.

Departementschefens organisationsförslag får ses som en principlösning. Förslaget innebär i korthet följande.

Ledningen av forskningsanstalten utövas av en styrelse och en generaldirektör. Anstalten organiseras på fem huvudenheter och ett centralt kansli för planering och administration. Huvudenhet 1 svarar huvudsakligen för forskning avseende planeringsmetodik m. m. samt för samordning av forskningsanstaltens medverkan i studier och utredningar inom totalförsvaret. Forskningen vid huvudenhet 2 avser huvudsakligen konventionella vapensystem samt vissa frågor rörande skyddet mot kärnvapen, vid huvudenhet 3 system och metoder för teknisk informationsbehandling, vid huvudenhet 4 skydd mot ABC-vapen och vid huvudenhet 5 människans betingelser i totalförsvaret.

Utskottet vill för sin del understryka försvarsforskningens betydelse

för vårt totalförsvaret och för våra möjligheter att uppnå de säkerhetspolitiska mål som har angetts av statsmakterna. Den valda lösningen innebär att man för huvuddelen av den icke objektbundna försvarsforskningen har program- och produktionsansvaret samlat till ett organ. Förslaget ger – såvitt utskottet kan finna – goda möjligheter att effektivt samordna verksamheten.

Samtidigt med detta förslag om försvarsforskningens organisation har riksdagen att ta ställning till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1973:55 angående omlokalisering av viss statlig verksamhet, som bl. a. berör forskningsanstaltens lokalisering. Enligt tidigare riksdagsbeslut skall militärpsykologiska institutet förläggas till Karlstad. Konsekvenserna för forskningsanstaltens vidkommande av de utflyttningar, som beslutats och föreslagits, framgår av nedanstående sammanställning som också visar fördelningen i stort av anstaltens personal på de olika lokaliseringssorterna.

Huvudenhet	Lokalisering	Antal anställda
1. Planeringsmetodik m. m.	Stockholm	120
2. Vapensystem m. m.	Stockholm	550
3. Teknisk informationsbehandling	Linköping	400
4. Skydd mot ABC-vapen	Umeå	250
5. Människans betingelser i totalförsvaret	Stockholm, Karlstad, Linköping	100
		1 420
Gemensam personal		150
		1 570

Anm. Av huvudenhet 5 läggs ledningsenheten och den försvarpsykologiska enheten i Karlstad, enheterna för armé- och allmän försvarsmedicin samt navalmedicin i Stockholmsområdet och enheten för flygmedicin i Linköping.

Propositionen 1973:55 har i sin helhet remitterats till inrikesutskottet. Det ankommer alltså inte på försvarsutskottet att uttala sig i lokaliseringsfrågan, som får en samlad bedömning utifrån regionalpolitiska synpunkter. Utskottet konstaterar dock att den nu föreslagna organisationen av forskningsanstalten -- av de olika alternativ som prövats -- torde vara den lösning som lämpar sig bäst för en på angivet sätt spridd lokalisering av verksamheten.

Departementschefens organisationsförslag utgör, som förut nämnts, endast en principskiss. Avsikten är att forskningsanstalten skall få i uppdrag att i samråd med försvarets rationaliseringsinstitut utarbeta förslag till detaljorganisation och att därvid föreslå hur vissa funktioner för administration och service inom anstalten skall fördelas mellan central och lokal nivå. Det förutsätts i propositionen att dessa förslag kan komma att i viss mån påverka fördelningen av antalet anställda mellan huvudenheterna. Utskottet tolkar detta så att i detta sammanhang även kan komma att prövas uppgiftsfördelningen mellan de olika huvudenheterna, med beaktande av enheternas lokalisering.

Det allmänna målet för det fortsatta utredningsarbetet bör vara att så långt möjligt begränsa de fasta kostnaderna inom förvaltningsorganisationen. Departementschefen understryker detta mycket starkt och erinrar om överbefälhavarens uppdrag att vidta eller föreslå åtgärder för att minska antalet anställda inom det militära försvaret. När det gäller förutsättningarna att inom försvarets forskningsorganisation genomföra sådana åtgärder delar utskottet departementschefens uppfattning att anpassningsförmågan och därigenom möjligheterna till personalbesparingar är större inom en administrativt sammanhållen organisation, även om denna inte i sin helhet är förlagd till en och samma ort.

Med hänvisning till vad ovan anförts tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag och hemställer

1. att riksdagen godkänner de i propositionen förordade riktlinjerna för organisation m. m. av den ej objektbundna försvarsforskningen,
2. att riksdagen beslutar att militärpsykologiska institutet och försvarsmedicinska forskningsdelegationen skall upphöra vid utgången av juni 1974,
3. att riksdagen bemyndigar Kungl. Maj:t att vidta de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövs för att genomföra förslagen.

Stockholm den 4 maj 1973

På försvarsutskottets vägnar
PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustavsson i Eskilstuna (s), Gustafsson i Uddevalla (s), Gustavsson i Ängelholm (s), Pettersson i Kvänum (c), Öhvall (fp), Brännström (s), Glimnér (c), Virgin (m), Gustavsson i Nässjö (s), Gernandt (c), Karl Bengtsson i Varberg (fp), Göransson (s) och Runesson (s).

Särskilt yttrande

av herrar Petersson i Gäddvik (m), Virgin (m), Gernandt (c) och Karl Bengtsson i Varberg (fp) som anförde:

Vi delar utskottets uppfattning om den i propositionen 1973:88 föreslagna organisationen av försvarets forskningsanstalt. Den bör ge goda möjligheter att effektivt samordna verksamheten. En förutsättning härför är emellertid att forskningsanstalten så långt möjligt hålls samman och att den får vara belägen där de centrala militära staberna och förvaltningarna är förlagda och där kvalificerad universitetsforskning bedrivs inom de områden som berör försvarets problem.

I propositionen anmäls emellertid att det i en annan, samma dag daterad proposition (prop. 1973:55) föreslås en omlokalisering av bl. a.

stora delar av försvarets forskningsanstalt, innebärande att försvarsforskningen sprids ut på inte mindre än fyra orter. Propositionen 1973:55 har i sin helhet blivit remitterad till inrikesutskottet.

Vi anser att i propositionen 1973:55 föreslagen omlokalisering och splittring av forskningsanstaltens verksamhet skulle tillfoga densamma allvarlig skada och att de fördelar som annars skulle stå att vinna med omorganisationen helt äventyras. Kostnaderna kommer också att öka avsevärt, såväl för erforderliga investeringar som för den framtida driften.

Det är en allvarlig brist om riksdagen inte, såväl när den behandlar försvarsforskningens framtida organisation som när den tar ställning till dess föreslagna lokalisering, kan få en samlad bild av försvarsforskningens möjligheter att verka i den nya organisationen med föreslagen lokalisering.

Enligt vår mening borde därför försvarsutskottet i detta sitt betänkande angående försvarsforskningens organisation ha redovisat de negativa konsekvenserna av den föreslagna lokaliseringen som en komplettering av det underlag på vilket riksdagen skall fatta beslut i fråga om propositionen 1973:55.